

Türkiye’de düşük doğurganlık ve küçülme

İçinde bulunduğumuz çağda; nüfusunun sadece sayısal olarak artması ama niteliksel gelişmelerle etkili olabilmek üzere hiçbir biçimde donatılmaması durumunda aynı önemi taşıyacağını düşünemeyiz.

Akın Atauz

15/07/2024

aatauz@yahoo.com

Küçülme konusunda daha önce de tartışmıştık. Küçülme terimi nedense pek hoş karşılanmayan bir terim değil. Her şey büyümeye bağlı. Büyümek isteniyor. Kim büyümek istemez? Büyümek, güçlenmeyi veya egemenliğini artırmayı, bazı durumlarda da zor/şiddet kullanabilme kapasitesini geliştirmeyi çağrıştırıyor; küçülme de bunların tam tersini...

Ancak büyümenin de küçülmenin de bir ölçüsü/ optimumu olmalı. Aşırı büyümek veya gereğinden fazla küçülme neden gereksin? Belki de büyüklükler bakımından dengelerin kurulmasını daha çok önemsemeliyiz. Bazı şeylerin büyümesini ve bununla dengeli bir biçimde bazı şeylerin de küçülmesini... Ayrıca büyümeyi veya küçülmeyi nasıl ölçüyoruz, kullandığımız ölçüt nedir? Eğer büyümede daha çok niceliksel göstergeleri kullanıyorsak, bu büyüme her zaman anlamlı olmayabilir.

Bir örnek üzerinde düşünelim: Dünya ya da ülke nüfusunun artmasını istiyoruz ve bunu olumluyoruz. Ancak yaratılan ekolojik sorunların, kirlenmelerin ve bazı alanlardaki aşırı yüklenmelerin de azalmasını istiyoruz. Oysa bu öğelerin hepsi birbiriyle ilişkili ve ancak bir denge durumunda sorun yaşamıyoruz. Bu durumda büyüme ve küçülme

kavramlarına her durum ve her olay için ayrı ayrı bakmak ve buralardaki dengeleri çok boyutlu bir çözümleme ile değerlendirmek durumundayız. Eğer büyüme ve küçülme kavramlarına sadece ekonomik, kültürel, askeri vb. tür hegemonyalar açısından değil de ekolojik dengeler açısından bakacak olursak sanırım, her büyümeyi kolayca kabul edemeyiz.

Nicelik mi önemli, nitelik mi?

Türkiye’de 2023 yılı toplam doğurganlık hızının (TDH) 1,5 olduğu açıklandığında da nüfusun niceliksel büyüklüğünün ciddi bir güç göstergesi olduğunu düşünenler nerdeyse paniğe uğradılar. Oysa, hiçbir ülkenin olmadığı gibi, Türkiye’nin gücü de nüfusunun büyüklüğünden gelmiyor. 1920 ve 30’larda Türkiye nüfusu 20 milyon civarındayken, Türkiye güçsüz ve kolayca yıkılacak bir ülke gibi düşünülmüyordu. Ülkenin gücünü gösteren öğelerden biri nüfusun niceliksel büyüklüğü olabilir ama aynı büyüklük eğer içinde bulunduğu çağın standartlarına göre niteliksel olarak donanımlı değilse nicelik pek de önemli olmayabilir.

Buradaki soru elbette “nitelik” teriminin kapsamıyla ilgili. Nitelik, nüfusun yaş kompozisyonuyla, sağlık durumuyla, eğitimle, üretebilme tür ve kapasitesiyle, politik-demokratik deneyimliliğiyle, barışçılığıyla ve örgütlenebilme kapasitesiyle vb., pek çok bakımdan ölçülebilir. Ama Türkiye’nin 1920-30’lu yıllardaki 20 milyondan biraz fazla nüfusu, nitelik ve nicelik özellikleri bakımından önemsiz değildi.

Türkiye 1950-60'lı yıllara gelindiğinde 30 milyon civarında ama hızlı nüfus artış kapasitesiyle, yine şimdiki 80 milyonluk nüfusa göre çok küçüktü, ama önemsenmeye değmeyecek bir ülke değildi. Hatta nasıl bir büyüme istediği konusunda yaptığı tartışmalarda ülke politikaları hızlı nüfus artışını değil, üretebilme, daha nitelikli üretebilme için eğitim ve sağlık kapasitesini geliştirme vb. gibi konularda artışa (ya da büyümeye) daha çok önem veriyordu. Nüfus artışıındaki çok yüksek hız nedeniyle "aile planlaması" politikası geliştiriliyor, kadınların kendi aile büyüklüklerini ve doğurganlık hızlarını denetleyebilmesi için kamusal hizmet programları üretiliyordu.

1960'lı yıllarda, 30 milyon civarındaki nüfusun hızla artması değil, kişi başına düşen üretimin, üretkenliğin ve gelirin artması, hızla kentleşen nüfusun niteliksel donanmalarının en azından kentsel altyapılar, eğitim, sağlık, istihdam, kadın-erkek eşitliğinin artması, vb. doğrultusundaki kentsel ve kırsal refah politikalarının geliştirilmesi, kamusal alandaki politik tartışmaların ana konularını oluşturuyordu. 1960'lar Türkiye'sinin 30 küsur milyonluk nüfusu, dünya ülkeleri arasında bugünkü 80 milyonluk Türkiye'den daha az önemli bir ülke değildi; hatta daha ciddi bir gelişme/ güçlenme ve ilerleme potansiyelini daha kararlı bir biçimde sergileyebiliyordu.

1960 yıllarda henüz ekolojik problemler, kirlenmeler ve kaynaklardaki azalmalar tartışılmıyordu. Bununla birlikte kentleşmedeki hızlı nüfus yığılmasının yarattığı sorunlar, özellikle kentlerdeki hava kirliliği, tarımda marjinal toprakların makinalı tarıma açılmasıyla artan toprak erozyonu, ormanlık alanlardaki küçülmeler vb. gibi sorunlar ciddiye alınmaktaydı. Ekolojik sorunların Türkiye'de ciddi bir biçimde tartışılmaya başlaması, dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi 1980, özellikle 1990 sonrasında gündeme gelmeye başladı ve bu tartışma bugüne kadar sıklaşarak devam etti.

Nüfus azalmasının etkileri birkaç kuşak sonra görülecek

Nüfusa artış hızının çok hızlı bir artış temposu içinde olduğu **II. Dünya Savaşı** sonrası yıllardan, kentleşmenin artık iyice başat bir tercihe dönmesiyle, giderek sönümlenmesi ve TDH'nin bugünlerde 1.5 düzeyine gerilemesi bir anlamda toplumun kendi doğal davranışı, bilgeliği ve bilinciyle, kolektif olarak ama ortak tartışma konusu olmaksızın gerçekleşmiş bir durum gibi görünüyor.

TDH'nin 2.1 olması, ne büyüme ne de küçülme olmadan nüfusun kendi niceliksel büyüklüğünü koruması anlamına geliyor. Ancak nüfus hareketleri sonuçları hemen ortaya çıkan olgular değil. Demografik değerlerin kuşaklar arası farklılığı nedeniyle bugün saptadığımız TDH azalması etkisi, yani nüfusun küçülmeye başlaması, ancak birkaç kuşak sonra görülebilecek bir durum olacak.

Ancak TDH'daki bu azalmanın ne kadarının, ülkenin bugün içinde bulunduğu krizler ve doğal afetler nedeniyle yani geçici, ne kadarının da yapısal nedenlerle yani kalıcı olduğunu bilmiyoruz. Eğer bu geçici bir demografik tepkiyse krizlerin, afetlerin, salgın hastalıkların, (bazı ülkeler için savaşın vb.) ertesinde yeniden değişebilir ve yükseliş eğilimine girebilir. Ancak Türkiye'deki durumun benzer nüfus yapısı değişimi rotası üzerinde yürümüş ülkelerde olduğu gibi yakın bir gelecekte yüksek bir TDH'ye dönüşmeyeceğini öngörebiliriz.

20.yüzyılın başlarına kadar geçerli olan teknolojik durum, coğrafi kaynakların ve biçimlenişin insan yoğunluklarıyla ilişkisi, kentleşme oranı, ekolojik dengeler ve kirlenmeler vb. düzeyi niteliksel gelişmesi için üzerine hiçbir yatırım yapılmamış bir insanın kendi toplumsal ve bireysel bilgeliğiyle önemsenmesi gereken bir değeri vardı. Ama bugün için aynı şeyi söyleyebilmek oldukça zor. İçinde bulunduğumuz çağda; nüfusunun sadece sayısal olarak artması ama niteliksel gelişmelerle etkili olabilmek üzere hiçbir biçimde donatılmaması durumunda aynı önemi taşıyacağını düşünemeyiz. Dolayısıyla, dünyanın içinde bulunduğu iklim krizi karşısında hiçbir ciddi program uygulamayan, afetlere ve kentsel sorunlara sadece rant/ soygunculuk anlayışıyla yaklaşan, ekonomik krizin faturasının sürekli olarak yoksullara yükleyen, eğitim ve sağlığın hem kalitesizleştiği hem de pahalılaştığı, işsizliğin sürekli arttığı bir ülkede insanların iktidarın önerdiği gibi "3 çocuk" politikasını uygulaması, nasıl söz konusu olabilir?

Türkiye'de toplumun kendi bilgeliği ile TDH'yi düşürme eğiliminde olmasını, olumlu bir gelişme olarak değerlendirmenin yerinde olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'nin nüfus olarak dengede kalması hatta bir miktar küçülmesi, buna karşılık kentli haklarının, insan haklarının gözetildiği bir ortamda niteliksel donanım ile ilgili, özellikle kadına ve üreme sağlığına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kamu politikalarının geliştirilmesi ve toplumu korku/ kriz ortamından çıkartacak ekonomik-toplumsal politikaların demokratik ve katılımcı bir ortamda oluşturulması, sanırım küçülme karşıtlarının bile kabul edebileceği bir ülke/ toplumsal durum yaratabilir.

Bu tartişma sadece nşfus artışıyla ilgili, ama yaşlanma ve ۆlřm konusuna, daha da ۆnemli olarak gۆç politikalarına hiç değinmiyor. Sanırım bu tartişmaları geliştirmek için ۆnřmřzde epey zaman olacak...

Akın Atauz